

K12 Beceriler Çerçevesinde Türkiye Bütüncül Modelinde Felsefe Eğitiminin Önemi

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Yasin ELÇİ¹, Serap DEMİRCİOĞLU², Emine KARAHAN³, Filiz KAYA KUL⁴,
Gülay KAHYA ÖZER⁵, Özlem KIVANÇ KURT⁶, Sıdıka ALBAY⁷, Fazilet DÜVENÇİ⁸

1 Millî Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, yasinelci@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7052-5425.

2 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, serapdemirci77@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-3348-5334.

3 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, bayankarahan@hotmail.com, ORCID: 0009-0001-7365-3278.

4 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, filizyelizkaya@hotmail.com, ORCID: 0009-0005-2895-2315.

5 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, gulayyozer@gmail.com, ORCID: 0009-0008-3760-4621.

6 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, ozlemkivanckurt28@hotmail.com, ORCID: 0009-0007-7421-1248.

7 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü sdcakayadelen@yahoo.com.tr, ORCID: 0009-0004-4513-5803.

8 Millî Eğitim Bakanlığı, Ortaöğretim Genel Müdürlüğü, duvenci38@gmail.com, ORCID: 0009-0000-1991-9920.

Gönderilme Tarihi: 02.06.2023 Kabul Tarihi: 21.11.2023 DOI: 10.37669/milliegitim.1309049

Atf: “Elçi, Y., Demircioğlu, S., Karahan, E., Kaya Kul, F., Kahya Özer, G., Kıvanç Kurt, Ö., Albay, S., ve Düvenci F. (2023). K12 beceriler çerçevesinde Türkiye bütüncül modelinde felsefe eğitiminin önemi. *Millî Eğitim*, 52 (Özel Sayı), 225-258. DOI: 10.37669/milliegitim.1309049”

Öz

Bireylerin 21. yüzyılda yaşanan değişime ve dönüşüme uyum sağlayabilmesi için karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme, açık fikirli olma, sorgulama gibi becerileri kazanmaları gerekmektedir. Bu becerilerin her kademedeki öğrenciler tarafından edinilebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü UNICEF ile iş birliği yaparak “K12 Beceri Geliştirme Programı” çalışması yapmış, bu programın hedefi doğrultusunda “K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli”ni geliştirmiştir. Bu model ile öğrencilere akademik bilgilerin edindirilmesine ek olarak bilginin 21. yüzyıl becerileri ile desteklenmesi gereği vurgulanmıştır. Bu araştırmanın amacı bu modelin incelenerek ortaöğretim 10. ve 11. sınıfta okutulan felsefe ders kitapları ile Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Beceri Temelli Kitaplar; Çalışma Defterleri, Dersler Cepte ve diğer kaynaklarda 21. yüzyıl becerilerinin kazanılmasına yönelik yapılan çalışmaların belirlenmesidir. Çalışmada öncelikle “K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli”incelenerek, 21. Yüzyıl becerilerinin neler olduğu ve tanımlanması yapılmıştır. Daha sonra ise felsefe derslerindeki kazanımların 21. yüzyıl becerileri ile nasıl uyumlu olduğuna değinilmiştir. En son aşamada ise Ortaöğretim Genel Müdürlüğüince hazırlanan ders kitaplarının ve kaynak kitapların 21. Yüzyıl becerilerinin kazanılmasındaki rolü ve önemine değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 21. yüzyıl becerileri, K12 Beceriler Çerçevesi, eğitimde felsefe, analitik düşünme becerisi, eleştirel düşünme becerisi, üst düzey düşünme becerisi, problem çözme, karar verme, felsefi sorgulama

The Importance of Philosophy Education in the Türkiye Holistic Model within the Frame Work of K12 Skills

Abstract

In order for individuals to adapt to the change and transformation in the 21st century, they need to acquire comprehensive skills such as decision making, problem solving, critical thinking, open-mindedness and questioning. In order for these skills to be acquired by students at all levels, the Ministry of National Education General Directorate of Secondary Education collaborated with UNICEF to work on the “K12 Skills Development Program”, and to reach the goal of this program, the “K12 Skills Framework: Türkiye Integrative Model” was developed. With this model, in addition to providing students with academic knowledge, the need to support knowledge with 21st century skills is emphasized. The aim of this research is to examine this model and to obtain structuring studies aimed at gaining from the 21st century in the philosophy textbooks taught in the 10th and 11th grades of secondary education and in the Growth Skill-Based Books, Workbooks, Courses on the Pocket and other resources by the Ministry of National Education. In the study, firstly, “K12 Skills Framework: Türkiye’s Holistic Model” was examined, and 21st century skills were defined. Then, it was mentioned how the achievements in philosophy courses are compatible with the 21st century skills. At the last stage, the role and importance of traditional textbooks and reference books by the General Directorate of Secondary Education in the acquisition of 21st century skills were mentioned.

Keywords: *21st century skills, K12 Skills Framework, philosophy in education, analytical thinking skills, critical thinking skills, high-level thinking skills, problem solving, decision making, philosophical inquiry*

Giriş

21. yüzyılda yaşanan toplumsal dönüşümler, teknoloji alanındaki gelişmeler, içinde yaşadığımız çevreyi tehdit eden riskler, siyasi ve ekonomik dönüşümler bireyleri bilgi, beceri ve eğilimleri konusunda değişime zorlamaktadır. Bireylerin hem eğitim yaşamlarında hem de gündelik yaşamlarında başarı sağlayabilmeleri için tüm bu değişim ve dönüşümlerin gerektirdiği yeni ve farklı beceriler kazanmaları konusunda birçok görüş bildirilmektedir. Bu beceriler; karar verme, problem çözme, eleştirel düşünme, açık fikirli olma, sorgulama becerileri vb. olarak sıralanabilir. 21. yüzyıl becerileri bireylerin toplum içinde iş gücü ile topluma katkı sağlayabilen, iyi vatandaşlar olmalarına yardımcı olan özellikleri ifade eder. Bu becerilere sahip bireyler; merak eder, ön yargılardan arınık düşünebilir, bilinçli ve özgür iradesiyle seçimler yapabilir, yaptığı seçimlerin sonuçlarını üstlenir, üretken ve girişimci bir ruhla etik ilkelerin farkında olarak eyleyebilir. Bu tür bireyler sahip olduğu gizil gücünün farkına vararak yaşam boyu süren öğrenme sürecinde değişim ve dönüşümün öncüsü olabilir.

Cansoy (2018) çalışmasında, kitle iletişim araçlarında, teknoloji ve siyaset alanındaki gelişmelerin, ekonomik değişimin, küreselleşme ve çok kültürlülüğün eğitimi ve dolayısıyla okulları da etkileyeceğini belirtmiştir. Bu nedenle öğrencilerin bu alanlar üzerinde düşünmesi, görüş geliştirmesi, farkındalık oluşturması, farklılıklara hoşgörülle yaklaşması ve yeni öğrenmeler gerçekleştirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Öğrenen bireylerin okulda, kariyer yaşamında ya da içinde yaşadığı toplumda varlık gösterebilmesi ve performans sergileyebilmesi için dijital çağın beraberinde getirdiği yeni beceri, eğilim, yeterlik ve yetkinliklere uyum sağlaması gerekir.

Beceri bireylerin bir işi, görevi, aktiviteyi yapabilmesi için gerekli olan özelliklerin tamamıdır (Özgenel ve Çetin, 2017). Bu bağlamda düşünüldüğünde eylemlerimiz çok çeşitli olduğuna göre bu eylemleri yapmak için gerekli olan beceriler de birbirinden farklı olacaktır. Karmaşık eylemler için daha üst düzey beceriler, daha basit eylemler içinse temel becerilere ihtiyaç duyulacaktır. Söz konusu her tür becerinin edinilmesi zamanla olmaktadır.

Eğilim, TDK sözlük anlamına göre “bir şeyi sevmeye, istemeye veya yapmaya içten yönelme, meyil, temayül” anlamına gelir. Örneğin eleştirel düşünme becerisinin işe koşulduğu bir süreçte bireyin açık fikirli ve girişken olmaya yönelik bir eğilimi olacaktır. Bir başka örnekle yaratıcı düşünebilen bireyler, gözlem, hayal gücü, özetleme, modelleri tanıma ve şekillendirme, analogik düşünme, empati, çok boyutlu düşünme, modelleme, fikirlerle oynama, dönüştürme ve sentezleme gibi eğilimlere sahiptir (Özgenel ve Çetin, 2017).

“Yetkinlik, yetkin olma durumunu, kişinin belirli bir davranışı yapabilme olgunluğunu ifade eder.” (Cüceloğlu, 2008). Yetkinlik, bireyin her alanda sahip olabileceği bir özellik olamaz. Çünkü bilgi, beceri ve eğilimleri içermesi bakımından her konuda yetkin olma durumu mümkün olamaz. Ancak belirli bir becerinin kazanılması ya da kullanılması durumunda o beceriye ilişkin bir yetkinliğe sahip olduğundan söz edilebilir. Başka bir deyişle yetkinlik, bir eylemin gerçekleştirilmesinde ihtiyaç duyulan organizasyonun sağlanması ve eylemin başarıya ulaştırılma olanağıdır. 21. yüzyıl becerilerinin kazanılması ve pratik yaşamın içine aktarılmasında yetkinlik kavramı önemli bir rol üstlenir.

Yeterlik belli bir beceriye, bu beceri için gerekli olan bilgi ve eğilime sahip olunması anlamı taşımaktadır. Örneğin öğretmen yeterliğinden bahsediliyorsa, bu, bireyin öğretmenlik alan bilgisini edinmesi, edindiği alan bilgilerini aktarabilmesi yani bu mesleği yapabilecek yeterliğe sahip olması demektir.

Öğretmenler, K12 becerilerinin eğitim sistemine bütünleştirilmesinde ve bu becerilerin öğrencilere kazandırılmasında etkin bir role sahiptir (Çiftci, Sağlam ve Yay-

la, 2021). OECD'nin geliştirdiği Eğitim Değerlendirme Raporunda 21. yüzyılda eğitimin önceliği, düşünme becerilerini geliştirmek olarak belirlenmiştir (Tunç, 2017). Alkın-Şahin ve Tunca'nın çalışmalarında (2015), felsefenin 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılmasına olan katkısına şu şekilde vurgu yapılmaktadır: Felsefenin özelliklerini ve kaygılarını tanımadan, yöntemlerine başvurmadan, felsefi düşünüşe yönelik farkındalık yaratmadan eleştirel düşünen bireyler yetiştirmek oldukça güçtür. Eleştirel düşünme eğitimi, felsefi tavır ve düşüncenin özelliklerini bilen ve hayata geçirebilen öğretmenler tarafından yürütülmelidir.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan *K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli* (2022) adlı çalışmada; yaratıcı düşünmeye yönlendiren felsefe öğretiminde, öğretmenin öğrenci karşısında Sokratik bir rol oynamasının beklendiği ifade edilmektedir. Öğretmenin rolünü etkin bir biçimde gerçekleştirebilmesi, öğrencilerin duygularını ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edip tartışabilecekleri bir sınıf ortamının oluşturmaya ve tartışmaya temel olacak bilgilerin öğrenciye sağlamasına bağlıdır. Ayrıca tartışma; öğrencilerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirecek şekilde, belli bir bakış açısını dayatmadan yönlendirilmelidir.

Modern çağın gereksinimlerini karşılayacak bireylerin yetiştirilebilmesi, eğitim sistemlerinin üst düzey düşünme becerilerini geliştirecek şekilde tasarlanmasıyla mümkün olabilir (Akkuş-Çakır ve Senemoğlu, 2016). *K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli* (2022) adlı çalışmada, çağın gereksinimlerini karşılayacak bu becerilere yer verilmektedir. Çalışmada yer alan Sosyal Bilimler Alan Becerileri altında sıralanan becerilerden biri Mantıksal Muhakeme Becerisidir. Muhakeme, bir konunun zihinde iyice düşünüp irdelenmesi, akıl süzgecinden geçirilmesi ve mantık kurallarına uygun olacak şekilde karara varılmasıdır. Muhakeme becerisi aynı zamanda derinlemesine düşünmeyi de gerektirir (Gürsoy, 2021).

“K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli” Kılavuzunun İncelenmesi

21. yüzyıl becerilerinin her kademedeki öğrenciler tarafından edinilebilmesi için Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğü UNICEF ile iş birliği yaparak “K12 Beceri Geliştirme Programı” çalışması yapmış, bu programın hedefi doğrultusunda “K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli”ni geliştirmiştir. Bu model sayesinde öğrencilere akademik bilgilerin edindirilmesine ek olarak bilginin 21. yüzyıl becerileri ile desteklenmesi amaçlanmıştır. Model dört ana bileşenden oluşmaktadır: (i) Kavramsal beceriler, (ii) Sosyal-duygusal öğrenme becerileri, (iii) Eğilimler, (iv) Alana özgü beceriler.

Hazırlanan “K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli” kılavuzunda bu dört ana bileşen tanımlanmış, sınıflandırılmış, K12 düzeyinde süreç bileşenleri ve

göstergeleri belirlenmiş ve beceri setleri birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Bu beceriler şu şekilde ele alınmıştır:

1) Kavramsal Beceriler

Kavramsal beceri fikirlerle ilgili olup model, çerçeve ve geniş ilişkiler bakımından düşünme yeteneği olarak tanımlanabilir (İbicioğlu, 1998). Birey soyut fikirleri ve karmaşık süreçleri eyleme dönüştürürken bu beceriyi kullanır. Ayrıca zihinsel faaliyetlerin bir ürünü olarak eylemlerde de bu beceri gereklidir.

A. Temel Beceriler

Okumak, yazmak, saymak, çizmek, ölçmek, sunmak gibi karmaşık olmayan ve gözlenebilen davranışları niteler.

B. Bütünleşik Beceriler

Süreç hakkında bilgi sağlayan ve iyileştirmeye olanak tanıyan eylemleri kapsayan temel düzey becerilerdir. K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli çalışmasında yirmi bütünleşik beceri tanımlanmıştır. Bu beceriler çelişki giderme, gözleme, özetleme, çözümleme, sınıflandırma, bilgi toplama, karşılaştırma, sorgulama, genelleme, çıkarım yapma, gözleme dayalı tahmin etme, mevcut bilgiye/veriye dayalı tahmin etme/yordama, yapılandırma, yorumlama, yansıtma, muhakeme (tümevarımsal akıl yürütme, tümdengelimsel akıl yürütme, analogik akıl yürütme), değerlendirme, tartışma, mantıksal denetleme, sentezleme becerileridir.

C. Üst Düzey Düşünme Becerileri

Karar verme, problem çözme ve eleştirel düşünme becerilerini içeren, temel ve bütünleşik becerilerden daha kompleks olan kapsamlı düşünmeyi gerektiren davranışları niteler.

2) Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri

Sosyal-duygusal öğrenmenin temelinde bireyin kişisel gelişimi ve bireyin sosyal bir varlık olmasının sonucu olarak başka bireylerle kuracağı ilişki bakımından gelişimi söz konusudur. Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerileri bu bakımdan zekâ kuramları, öğrenme kuramları, gelişim kuramları ile ilişkilidir. Karacan, Özdemir ve Bacanlı çalışmalarında (2020) Sosyal Duygusal Becerileri bireyin duygularının farkına varması ve bu duyguları yönetmesi, olumlu amaçlar belirleyerek bunlara ulaşması, farklı görüşlere hoşgörü ve saygı göstermesi, olumlu sosyal ilişkiler kurması, sonuçlarını üstlenebileceği kararlar vermesi ve sosyal ilişkilerinde yapıcı bir tutum sergilemesini sağlayacak beceri ve yeterlikler geliştirme süreci olarak açıklamışlardır.

Bu bağlamda Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerini edinmiş öğrencilerin sosyal bir ortam olan okulda hem sosyal ilişkilerini daha sağlıklı bir zemine oturtma şansları artacak hem de akademik başarısını artırmaları kolaylaşacaktır. Bu amaçla K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli çalışmasında Sosyal-Duygusal Öğrenme Becerilerinin geliştirilmesine rehber olması bakımından bu beceriye yer verilmiş, benlik becerileri, sosyal yaşam becerileri ve ortak/birleşik beceriler olarak sınıflandırılmış ve bu becerilerle ilgili süreç bileşenleri ve göstergeler açıklanmıştır.

A. Benlik Becerileri

Bireyin kendini, yeteneklerini, potansiyelini fark etmesine ve geliştirmesine yönelik becerilerdir. Benlik becerileri öz farkındalık, öz motivasyon, öz düzenleme, öz yönetim/öz kontrol ve öz yansıtma becerilerini kapsamaktadır.

B. Sosyal Yaşam Becerileri

Bireyin sosyal yapı içerisinde aktif rol oynayabilmesi, karşılaştığı sorun ya da krizleri çözebilmesi için başvurduğu becerilerdir. Sosyal yaşam becerileri iletişim, iş birliği ve sosyal farkındalık becerilerini kapsamaktadır.

C. Ortak/ Birleşik Beceriler

Bireylerin hem benliğini, yeteneğini, kişiliğini hem de sosyal yanını destekleyen becerilerdir. Ortak/ birleşik beceriler uyum, esneklik ve sorumlu karar verme becerilerini kapsamaktadır.

3) Eğilimler

Bireyler bilgiye, beceriye ya da yeteneğe sahip olsalar da bir alana ilgi ya da yakınlık yani eğilim göstermiyorlarsa bu durumda var olan potansiyellerini performans olarak gösterememe durumu oluşabilecektir. Eğilimler belirli koşullar altında ortaya çıktığından doğrudan gözlenmesi mümkün olmayan özelliktir. Eğilimler doğuştan getirilen kapasite, okul ortamı, sosyal çevre, aile gibi farklı faktörlerden etkilenir. Bu etmenler sebebiyle geliştirilebilir ya da engellenebilir. K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli çalışmasında eğilimler benlik eğilimleri, sosyal eğilimler ve entelektüel eğilimler olarak sınıflandırılmıştır.

A. Benlik Eğilimleri

Bireyin kişilik özellikleri ve kendisine özgü niteliklerini beceriler yoluyla ortaya koymasındır. Benlik eğilimleri merak, bağımsızlık, azim, kararlılık, öz yeterlilik ve öz güven eğilimlerini içermektedir.

B. Sosyal Eğilimler

Bireyin benlik eğilimlerini toplumsal bir ortamda göstereceği becerilerle ortaya koymasındır. Sosyal eğilimler empati, sorumluluk, girişkenlik, güven ve oyunbazlık eğilimlerini içermektedir.

C. Entelektüel Eğilimler

Bireyin bilişsel ve fikrî donanımlarını davranışa dönüştürdüğü becerilerle ortaya koymasındır. Entelektüel eğilimler uzmanlaşma, odaklanma, yaratıcılık, gerçeği arama, açık fikirlilik, analitik bakma, sistematik olma, merak ettiği soruları sorma, şüphe duyma, eleştirel tavır ve özgün düşünme eğilimlerini içermektedir.

4) Alan Becerileri

Alan becerileri kavramsal ve sosyal-duygusal öğrenme becerileri ile alana ait kavram ve bilgilerin bütününe içeren becerilerdir. Türkiye Bütüncül Modeli'nde alan becerileri Türkçe, matematik, fen bilimleri ve sosyal bilimler becerileri olarak sınıflandırılmış ve bu becerilerle ilgili süreç bileşenleri ve göstergeler açıklanmıştır.

A. Türkçe Alan Becerileri

İletişimi sağlayan temel araç dildir. İletişimin bir yönü olan sözlü iletişim dinleme ve konuşma becerileri ile diğer yönü olan yazılı iletişim ise okuma ve yazma becerileri ile sağlanabilir (Dilekçi, 2022). Bu bağlamda bireyin kazandığı dil becerisi yaşadığı çevreyi anlamasında, düşündüğü ve hissettiklerini ifade etmesinde, sosyal yaşam içinde bir varoluş ortaya koymasında, diğer bireylerle etkileşim kurmasında kısacası yaşamının her alanında aktif bir rol üstlenecektir.

Türkçe alan becerileri alımlama ve üretim olmak üzere iki bölüme ayrılır. Alımlama dinleme/izleme ve okuma becerilerini içerirken üretim konuşma ve yazma becerilerini içerir.

B. Matematik Alan Becerileri

Matematiksel yeterlilik, matematiksel mantık yürütme yoluyla problem çözmek olarak tanımlanabilir. Bu problemler gündelik yaşama ilişkin olabileceği gibi okulda ya da matematik dersinde karşılaşılan bir problem de olabilir. Matematiksel yeterliliğin sağlanması, matematiksel düşünme becerisinin kazanılması ve pratik alana taşınabilmesi ile mümkün olabilir (Acar, 2020).

Millî Eğitim Bakanlığı ortaöğretim matematik dersi öğretim programında toplumsal değişimin, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmenin insan hayatını etkilediği, bu durumun da matematiğe bakış açısını, matematiğe ilişkin beklentiyi, mate-

matığı kullanma şeklini ve öğrenme öğretme sürecini biçimlendirdiği belirtilmiştir. Değişimin sonucunda ortaya çıkan problemlerin çözümünde “matematiğe değer veren, matematiksel düşünme gücü gelişmiş, matematiği modelleme ve problem çözmeye kullanabilen” bireylere ihtiyaç duyulduğu ve öğretim programının bu doğrultuda yeniden yapılandırıldığı vurgulanmıştır (MEB, 2018).

Matematik alan becerileri matematiksel muhakeme, matematiksel problem çözme, matematiksel temsil, veri ile çalışma ve veriye dayalı karar verme ve matematiksel araç ve teknoloji ile çalışma olmak üzere beş tanedir.

C. Fen Bilimleri Alan Becerileri

Hızla değişen ve gelişen dünyada bilgiyi üretmek ve yapılandırmak öğrenen bireyler için yaşam içinde kaçınılmaz bir duruma gelmiştir. Algılar ve izlenimler bireylere içinde yaşadığı evrenle ilgili bazı bilgiler vermektedir. Evrene dair daha bütüncül bir bilgi elde etmenin yolu, akıl yürütme yöntemlerini kullanarak, sorgulama, gözlem ve deney yaparak öngörülerde bulunmak yani bilimsel yöntemi kullanmaktır. Bilimsel süreç becerileri, bilginin yapılandırılması ve somutlaştırılması sürecinde kullanılan bir araç konumundadır. Bu beceriler bilginin elde edilmesi, elde edilen bilginin işe koşulması ve problemlerin çözümünde etkindir. Bilimsel süreç becerileri yalnızca bilimle uğraşan insanlar için değil sosyal yaşama dâhil bütün insanlar için önemlidir ve herkes tarafından edinilmelidir (Karademir, Sarıkahya ve Altunsoy, 2017).

Fen Bilimleri Alan Becerileri bilimsel gözlem, sınıflandırma, gözleme dayalı tahmin, veriye dayalı tahmin, operasyonel tanımlama, hipotez oluşturma, deney yapma, bilimsel çıkarım yapma, bilimsel model oluşturma, tümevarımsal akıl yürütme, tümdengelsel akıl yürütme, kanıt kullanma ve bilimsel sorgulama olmak üzere on üç tanedir.

D. Sosyal Bilimler Alan Becerileri

Temelde insanı ve insan ilişkilerini bu ilişkilerden doğan olgu ve olayları inceleyen sosyal bilimlerde fen bilimlerinde olduğu gibi bir kesinlikten bahsedilemez. Çünkü sosyal bilimlerin yapısı itibarıyla çok görüşlülüğü barındıran bilimlerdir. Bu nedenle sosyal bilimlerin alan becerilerinde öğrencilere bilgilerin ezberletilmesi yoluna gidilmeden bilgiye ulaşma yollarının, öğrenme stratejilerinin kazandırılması, çok yönlü bakış açıları olduğunun fark ettirilmesi, farklı görüşlere hoşgörü ile yaklaşmalarının sağlanması ve kendi görüşlerini oluşturabilmeleri için ihtiyaç duyacakları becerilerin edindirilmesi amaçlanmıştır. Bireysel ihtiyaçlarla toplumsal beklentiler arasında uyum sağlayacak bilgi, beceri, yeterlik ve tutumun kazandırılması konusunda sosyal bilimlerin alan becerileri önemli bir rol oynamaktadır.

Sosyal Bilimler Alan Becerileri zamanı algılama ve kronolojik düşünme becerisi, kanıt kullanma becerisi, tarihsel empati becerisi, sosyal katılım becerisi, girişimcilik becerisi, mekânsal düşünme becerisi, coğrafi sorgulama becerisi, coğrafi gözlem ve saha çalışması becerisi, harita becerisi, coğrafi içerikli tablo, grafik, şekil ve diyagram becerisi, mantıksal muhakeme becerisi, felsefi sorgulama becerisi, felsefi muhakeme becerisi, felsefi düşünce ortaya koyma becerisi, eleştirel sosyolojik düşünme becerisi olmak üzere on beş tanedir.

E. Okuryazarlık Becerileri

Okuryazarlık tarihsel süreçte değişen ve gelişen şartlara bağlı olarak farklı şekillerde tanımlanmıştır. Günümüzde okuryazarlığı, okuma yazma bilme becerisinin ötesinde dijital alanda yaşanan gelişmelere uyum sağlayarak, sürekli değişimin farkındalığıyla etrafında olup bitenleri, üretilen bilgi ve her türden kaynağı anlayabilme, yorumlayabilme, bilginin yeniden üretimini sağlayabilme olarak ifade edebiliriz. Okuryazarlığın yeni anlamını karşılayabilmek, öğrencilere değişime uyum sağlama ve katkı sunma becerisini kazandırabilmek için üst düzey becerilerin de işe koşulduğu K12 Beceriler Çerçevesinde bu beceriye yer verilmiş, okuryazarlık becerisi ile kavramsal beceriler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri ve eğilimlerle ilişki kurularak genel bir çerçeve çizilmiştir. Bununla ilgili olarak yaş gruplarının dikkate alındığı farkındalık, işlevsellik ve eylemsellik olmak üzere üç düzey belirlenmiştir.

K12 Beceriler Çerçevesi çalışmasında bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, finansal okuryazarlık, görsel okuryazarlık, iklim ve çevre okuryazarlığı, kültür okuryazarlığı, sağlık okuryazarlığı, sanat okuryazarlığı, vatandaşlık okuryazarlığı, veri okuryazarlığı ve fiziksel okuryazarlık becerisi olmak üzere on bir okuryazarlık becerisi ele alınmıştır.

Mantıksal muhakeme becerisi yorumlama, akıl yürütme biçimlerini uygulama ve mantıksal denetleme olmak üzere üç bileşenden oluşur. Yorumlama bütünleşik becerisi; odaklanma ve kararlılık eğilimiyle bir olayı, durumu veya konuyu inceleyerek doğruluk değerine sahip bir önerme ortaya koymayı, sistematik olma eğilimiyle incelenen olay durum ya da konuyu bağlamından kopmadan dönüştürmeyi, bu sayede önermelere değer biçmeyi, doğru anlamın dışına çıkmadan kendine özgü bir biçimde yeniden ifade etmeyi gerektirir. Akıl yürütme biçimlerini uygulama bütünleşik becerisi; sistematik olma ve analitik bakma eğilimiyle önermeler arasında parçadan bütüne, genelden genele, genelden özele, özelden özele ilişki kurmaktır. Mantıksal denetleme bütünleşik becerisi ise sistematik olma, girişkenlik ve açık fikirlilik eğilimiyle verilen ölçüte uygun kuralı seçerek günlük dilde verilen önermeleri sembolik dile dönüştürmek ve elde edilen sonuca uygun yargıyı ifade etmektir (Doğan, Kabapınar, Zaman ve Duman, 2022).

Felsefe Dersi K12 Becerilerinin Millî Eğitim Bakanlığı Kaynaklarındaki Yeri

“Üst düzey düşünme becerilerini harekete geçiren unsurlardan biri eğitim ortamında kullanılan soruların düzeyidir” (Acar-Erdol, 2020). Bu bağlamda, T.C. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, üst düzey düşünme becerilerini ortaya çıkaracak nitelikte etkinliklerin bulunduğu kaynaklar hazırlanmakta ve öğrencilere ulaştırılmaktadır. Mantıksal muhakeme becerisinin bütünlük becerilerini ölçmeye yönelik olarak <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> sitesinde Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 39. sayfasında “Felsefe ile Söyleşi”, Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı 42. sayfasında “Önerme Nedir?”, 49. sayfasında “Sorgulayan Akıl” adlı etkinlikler yer almaktadır.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 39. sayfasında yer alan “Felsefe ile Söyleşi” etkinliğinde, öğrencilerin metinden hareketle argümanları ve akıl yürütme türlerine örnek olabilecek cümleleri tespit etmeleri istenmiş, bu etkinlikle öğrencilerin önerme ortaya koymaları önermelere değer biçmeleri ve önermeler arasında ilişkiler kurarak akıl yürütme türlerini fark etmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Felsefe 11 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 75-76. sayfasındaki “Doğa ve Teknoloji” etkinliği ile öğrencilerin felsefi bir görüş, düşünce veya argümanı sorgulama yoluyla bir konu ve problem karşısında kendi görüş ve düşüncelerini ifade etmeleri, karşı görüşlerdeki çelişki ve geçersizlikleri, olumlu ve olumsuz yönleri tespit edebilmeleri sağlanarak mantıksal muhakeme, eleştirel düşünme ve tartışma becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Şekil 1

Düşünce veya Argümanı Sorgulama

3. ÖNITE - 15. YÜZYIL-17. YÜZYIL FELSEFESİ Kazanım: 11.3.4 15. yüzyıl-17. yüzyıl İtalyan'daki örneklere ve argümanların farklı açılardan değerlendirilmesini ve F. Bacon'u "bilgi için" tartışmalarını ve olumsuz yönlerini güçlü argümanlarla tartışmasını sağlar.

Alan Becerileri Sorgulama

Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi

Etkinlik İsmi: **DOĞA VE TEKNOLOJİ** 30 dk.

Anaok: 15-17. yüzyıl İtalyan'daki bilimsel gelişmelerle ilgili tartışılabilir.

Grup

Yönerge: F. Bacon'un "Bilgi gücüdür." felsefesinin olumlu ve olumsuz yönlerinin günlük hayatımızdaki örneklerle tartışılması için sınıf şu gruba ayrılarak: İlkeleri birinci grup olmalı, ikinci grup olumsuz açıdan değerlendirecektir. Bunun için aşağıdaki örnekleri sırasıyla takip ediniz.

⦿ Aşağıda verilen görselleri ve ifadeleri inceleyip onlar hakkındaki görüşlerinizi grup içinde belirtiniz.

Görsel 1.11. Yalnız adam (Temel)

Görsel 1.12. Çevre kirliliği (Temel)

Görsel 1.13. Ameliyathane

"Doğayı tanıyın."
Bir Stone Ozdeyji

"Doğa hiçbir zaman kendi yaşlarına karşı çıkmaz."
Leonardo da Vinci

"Tıpya zeki insanlık için en büyük tehlikedir."
Elon Musk

"Teknoloji, insanlardan daha fazla bir noktaya gidecek ve insanları ortadan kaldıracak. Makineler, bir süre sonra insanlardan daha aktif olacak ve dünyayı yönetecek konuma geçecek."
Stephen Hawking

"Çevre kirlenmesi denilen şey insanlığın kirlenmesiyle aynı şeydir. İnsan, ruhsal hayatının kirlenmesini yaşamış dünyaya yansır. Dünyamızın bu plastik çöplüğü ya da diğer kirlenmelerle kirlenmiş değildir."
Aforizim

"İnsancıl düşüncelerine göre önemli olmayan başarılabilen kişi çileci bir ermiş değil aydın, bilgili, insanları ve dünyayı tanıyan bir bilge'dir."
Konfüçyüs

⦿ Aranızdan üç temsilci seçiniz. Temsilcilerin aşağıdaki tabloya grubun ilgili görüş ve örneklerini yazmalarını sağlayınız.

	Birinci Grup	İkinci Grup
Görüşler		
Örnekler		

⦿ Yazılan görüş ve örneklerin birbirine üstünlüklerini sınıfça değerlendirelim.

Bilgi okuryazarlığı genel becerisi kapsamında, Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı 42. sayfasında "Önerme Nedir?" adlı etkinlik yer almaktadır. Akıl yürütme alan becerisini kazandırmayı amaçlayan etkinlik ile verilen konuşma metninden hareketle; öğrencilerin önerme ortaya koyması, doğru ya da yanlış bir yargı ifade etmesi, verilen ifadelerden önerme olanları seçmesi ve önermelere değer biçmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı'nın 49. sayfasında yer alan "Sorgulayan Akıl" adlı etkinlikte; eleştirel düşünme becerisi kapsamında öğrencilerin verilen akıl yürütme biçimlerinden sonuca ulaşmaları, akıl yürütme türlerinin ne olduğunu açıklayabilmeleri ve akıl yürütmelerin günlük hayatta kullanıldığını fark etmeleri amaçlanmıştır.

Şekil 2

Eleştirel Düşünme Becerisi

Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
Öğretim Programları ve Ders Kitapları Daire Başkanlığı

FELSEFE 10
Kavram Öğretimi 37

2. ÖNİTE : FELSEFE İLE DÜŞÜNME > 2.1. Düşünme ve Akıl Yürütmenin Temel Kavramları > 2.1.1. Akıl Yürütme ve Argümantasyon
Kavram : Tümevarım, Tümdengelim, Analoji
Genel Beceriler : Eleştirel Düşünme Becerisi
Alan Becerileri : Felsefi Kavram ve Bilgi Edinimi Becerisi, Sorgulama Becerisi

Çalışmanın Adı : **SORGULAYAN AKIL** 20 dk.

Çalışmanın Amacı : Tümevarım, tümdengelim ve analoji kavramlarının ne olduğunu açıklayabilmek.

Gerekli Malzemeler: Kalem, kâğıt, etkilileşimli tahta.

Yönerge: Aşağıdaki açıklamaları okuyunuz ve soruları cevaplayınız.

TÜMEVARIM (ENDÜKSİYON)
Özelden genele, parçadan bütüne ulaşma biçiminde giden akıl yürütme biçimidir.

TÜMDENGELİM (DEDÜKSİYON)
Genelden özele veya genelden genele doğru giden akıl yürütme biçimidir.

ANALOJİ (BENZEŞİM)
Akılın özelden özele izlediği yoldur. Bazı nesne veya olguların benzerliğinden hareketle bunlardan biri hakkında verilen bir yargının diğeri hakkında da verilmesidir.

1. Yukarıda verilen tanımlardan hareketle aşağıdaki önermelerin sonuç kısmını doldurunuz.

AKIL YÜRÜTME YÖNTEMLERİ		
TÜMEVARIM (Endüksiyon)	TÜMDENGELİM (Dedüksiyon)	ANALOJİ (Benzeşim)
Volkan spor yapıyor ve sağlıklıdır. Onur da spor yapıyor ve sağlıklıdır. O hâlde,	Tüm gelişmiş toplumların eğitim seviyeleri yüksektir. Japonya, gelişmiş bir ülkedir. O hâlde,	İspanya, Akdeniz ülkesidir ve İspanya'da zeytin yetişir. Türkiye de Akdeniz ülkesidir. O hâlde,

2. Tümevarım için "öğrenci", tümdengelim için "gezegen" ve analoji için "Brezilya" kavramlarını kullanarak örnek bir şablon oluşturunuz.

3. Gördüğünüz bir çiçeği koklamanız, "Bütün çiçekler kokar." genellemesinden mi kaynaklanmaktadır? Düşüncelerinizi yazınız.

T.C. Millî Eğitim Bakanlığı ve UNICEF iş birliği ile hazırlanan *K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli* (2022) çalışmasında yer alan sosyal bilimler alan becerileri altında sıralanan becerilerden biri de felsefi sorgulama becerisidir. Felsefi sorgulama öğrencinin ilgi ve merak yoluyla bilmediklerinin farkına varmasını; insana, evrene ve yaşama dair sistemli, ardışık, bütüncül ve refleksif nitelikteki soru sorma sürecini gerçekleştirmesini ifade eder. Deneme, yeniden deneme, kavrama ve kurma olan düşünmenin kaynağı meraka dayanır. Merak, şüphe duyma, var olan cevaplarla yetinmeme, bilme ve anlama isteğiyle ikna olmaya ulaşma çabasıdır. İkna olurken “bu, budur” demek, düşünmenin yolunu keserken “ben böyle düşünüyorum” demekse düşünmeyi yeni ufuklara taşımaktır (Başerer ve Duman, 2019).

Eleştirel düşünme biçiminde herhangi bir konu, olgu ve fikir üzerinde; açıklık-seçiklik, tutarlılık, mantıklılık, şüphecilik ve doğru akıl yürütme gibi bazı ölçüt ve yöntemler esas alınır. Eleştirel düşünme bu ölçüt ve yöntemlerle doğru olmayan düşünme biçimlerini tanıyarak, kanıtlara ve sonuçlara önem verir, daha derin ve araştırma temelli düşünme becerisi sergiler. Eleştirel düşünmenin amacı herhangi bir sonuca değil, tutarlı ve makul sonuçlara ulaşmaktır (Başerer, 2017).

Felsefi sorgulama becerisi felsefi merak etme ve şüphe duyma, felsefi derinlemesine düşünme, felsefi soru sorma, eleştirel tavır alma ve tartışma alt bileşenlerinden oluşur. Felsefi merak etme ve şüphe duyma bütünlük becerisi; eleştirel tavır, şüphe ve merak eğilimiyle hayatın anlam ve değerine, felsefi kavram, problem ve düşünceye yönelik merak ve şüphe duymayı, yeterli kanıt olmadan peşin hükümden kaçınmayı gerektirir. Felsefi derinlemesine düşünme bütünlük becerisi; sistematik olma, analitik bakma ve eleştirel tavır takınma eğilimiyle felsefi kavram, konu ve problemler hakkındaki düşünceleri analiz etmeyi, açık fikirlilikle değerlendirmeyi ve gerektiğinde düşüncelerini değiştirebilmeyi gerektirir. Felsefi sorgulama bütünlük becerisi; girişkenlik, eleştirel tavır ve sistematik olma eğilimiyle felsefi bir konu, soru, problem veya düşünce üzerine; bütüncül, refleksif, Sokratik, sistemli ve yığılımlı sorular sorabilmeyi gerektirir. Eleştirel tavır alma bütünlük becerisi; analitik bakma, merak ve sorumluluk eğilimiyle eleştiriye açık olmayı, felsefi kavram ve probleme ilişkin düşüncelerdeki güçlü ve zayıf yönleri tespit etmeyi, kişisel bakış açısını irdeleyip değerlendirebilmeyi gerektirir. Tartışma bütünlük becerisi; sistematik olma, eleştirel tavır, kararlılık ve odaklanma eğilimiyle bir konu ve problem karşısında kişisel görüşünü gerekçelendirerek sunmayı karşı görüşlerdeki çelişki ve geçersizlikleri, eksik veya olumsuz yönleri tespit etmeyi, karşı bir argümanı tespitleri doğrultusunda çürütülebilmeyi ve temellendirilmiş bir argümanı kabul etmeyi gerektirir (Doğan vd., 2022).

Millî Eğitim Bakanlığının <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> sitesinde felsefi sorgulama becerisinin bütünlük becerilerini ölçmeye yönelik; Felsefe 10 Çalışma Defteri

1. sayı, 10. sayfasında “İnsan ve Dünya”, Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 9. sayfasında “Düşünmek ve Felsefe”, 22. sayfasında “Felsefi Düşünce”, 25. sayfasında “Sorunun İçindeki Şaşma” ve Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı’nın 8. sayfasında “Düşün-Dur” adlı etkinlikler yer almaktadır.

Felsefe 10 Çalışma Defteri 1. sayı, 10 sayfasında yer alan “İnsan ve Dünya” etkinliğinde açık uçlu sorular aracılığıyla öğrencilerden; metinde geçen en temel sorunu bulmaları, felsefe sorunlarının niteliklerini göz önünde bulundurarak felsefi bir soru/sorun ve bu soruya ilişkin bir cevap yazmaları istenmiştir. Bu şekilde öğrencilerin felsefi düşüncenin özelliklerine yönelik bütüncül sorular oluşturmaları; felsefi kavram, problem ve düşünceleri kendi bakış açılarına göre değerlendirmeleri hedeflenmiştir.

Felsefe 11 Çalışma Defteri 6. sayı 17. sayfasındaki “Ödev” etkinliği ile açık uçlu sorularla öğrencilerin felsefi problemleri kendilerinin ve başkalarının bakış açılarıyla değerlendirmeleri sağlanarak eleştirel bir tavır almaları ve kendi görüşlerini gerekçeleriyle sunarak tartışma becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı’nın 9. sayfasında, sorgulama ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik “Düşünmek ve Felsefe” etkinliği yer almaktadır. Bu etkinlikte öğretmenlerin eleştirel düşünmeyi geliştiren ders işleme tekniklerini kullanarak öğrencileri sınıf içi tartışma yapmaya yönlendirmeleri önerilmektedir. Bu şekilde öğrencilerin bir konu ve problem karşısında kendi görüşlerini gerekçelendirerek sunmaları, karşı görüşlerdeki çelişki ve geçersizlikleri eksik veya olumsuz yönleriyle tespit etmeleri ve karşı bir argümanı çürütmeleri veya temellendirilmiş bir argümanı kabul etme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı’nın 22. sayfasındaki “Felsefi Düşünce” etkinliğinde öğrencilerden; verilen metindeki boşluklara felsefi düşüncenin ilgili özelliğini yazmaları, metnin felsefi nitelikte olup olmadığını belirlemeleri ve günlük yaşamı ilgilendiren konularda, felsefi düşünme yöntemini kullanmanın hayata sağlayacağı katkıları değerlendirmeleri istenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin felsefi kavram, problem ve düşüncelere merak duymaları; hayatın anlam ve değerine ilişkin felsefi bir bakış açısı kazanmaları hedeflenmiştir.

Şekil 3

Felsefi Düşünce

9	FELSEFE 10		Ortaöğretim Genel Müdürlüğü
1. ÜNİTE: Felsefeyi Tanıma		Kazanım: 10.1.2. Felsefi düşüncenin özelliklerini açıklar.	
Alan Becerileri: Sorgulama, Akıl Yürütme		Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi	
Etkinlik İsmi	FELSEFİ DÜŞÜNCE		ÖĞRETMEN
Etkinliğin Amacı	Felsefi düşüncenin özelliklerini değerlendirebilme.		30 dk.
Gerekli Materyaller: Çalışma kâğıdı			Bireysel
Yönerge			
Aşağıdaki metinde yay ayrıç içinde boş bırakılan yerlere felsefi düşüncenin ilgili özelliğini yazıp verilen soruları yanıtlayınız.			
Felsefi Düşüncenin Özellikleri: sorgulama, merak etme, şüphe duyma, hayret etme, yığılımlı ilerleme, eleştirel, refleksif, rasyonel, sistemli, tutarlı ve evrensel olma.			
<p>Bugün ne mi yaptım? Sabah erkenden kalktım, bir gün önce duyduğum şeyler beni çok şaşırtmıştı. (.....) Şaşkınlığının nedeni doğruluğundan emin olduğum düşüncelerimin bir anda sarsılmasıydı. (.....) Araştırmamı olabildiğince derinleştirmeliydim. (.....) Daha önce hiç düşünmediğim konular zihnimi meşgul etmeye başladı. (.....) Çünkü düşüncelerimi yeniden gözden geçirdiğimde eksikliği görebiliyordum. (.....) Anlaşılan o ki düşüncelerimi yeterince tartmamışım. (.....) Ciddiye alınmam için iddialarımın birbirini desteklemesi şart. (.....) Ayrıca düşüncelerimi belirli bir düzen içerisinde toparlamalıyım. (.....) Bu konunun bugüne kadar nasıl bir yol izlediğini görmek için neler söylendiğine bakmalıyım. (.....) Konuşulanları neredeyse her insanın yeniden ve yeniden ele alması çok normal. (.....) Her biri görüşlerini oluştururken konuyla ilgili kendilerinden önce ortaya konan görüşlerde nelerin eksik olduğunu araştırmışlar. (.....) Ben de öyle yapmalıyım. İşte günüm bunları düşünmekle geçti.</p>			
a. Metinde geçen içeriği açıklanmayan konunun felsefi nitelikte olup olamayacağını değerlendiriniz.			
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>			
b. Günlük yaşamı ilgilendiren konularda felsefi düşünme yöntemini kullanmanın hayata nasıl bir katkısı olur? Gerekçeleriyle açıklayınız.			
<hr/> <hr/> <hr/> <hr/>			

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı'nın 25. sayfasındaki “Sorunun İçindeki Şaşma” etkinliğinde; öğrencilere felsefi okuryazarlık, akıllı yürütme, sorgulama, ifade etme ve yazma becerisini kazandırılması hedeflenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerden, felsefi sorulardaki şaşmanın nedenini, felsefi düşüncenin sorgulama ve hayret etme özellikleri açısından değerlendirmeleri, “anlamak” ve “açıklamak” arasındaki farkı belirlemeleri istenmiştir.

Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı'nın 8. sayfasındaki “Düşün-Dur!” etkinliğinde, sorgulama becerisi, felsefi okuryazarlık becerisi ve analitik düşünme becerisi kazandırmak amacıyla öğrencilerin düşünme, düşünce ve felsefi düşünme kavramları arasındaki ilişkiyi çözümlayebilmeleri hedeflenmiştir. Bu bağlamda öğrencilerin felsefi kavram, problem ve düşünceleri kendi bakış açısı ile irdelemeleri; felsefi bir konu ve problem hakkındaki düşüncelerini, farklı açılardan analiz etmeleri beklenmiştir.

K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli (2022) çalışmasında, felsefi muhakeme becerisi şu şekilde ifade edilmektedir. “Geleneksel felsefi problemleri ve metinleri anlamak, filozofların görüşlerini değerlendirmek, kendi görüşlerini doğrulamak, daha rasyonel ve felsefi keşifler yapmak için yöntem, strateji ve kuralların uygulanması gereklidir. Soru ve cevaplar üzerine kurulu olan felsefi birikimin anlaşılır kılınmasının bir boyutunu felsefi problemler, diğer boyutunu ise bu problemler karşısında ortaya konulmuş felsefi düşünce ve argümanlar oluşturmaktadır. Öğrencinin felsefi problemi ortaya çıkış koşulları içerisinde değerlendirebilmesi, kendi yaşamı ve gündem ile ilişkilendirebilmesi, ele aldığı problemi düşünce tarihinin bütünlüğü içerisinde değerlendirebilmesi felsefi muhakemenin ilk sürecini oluşturmaktadır.”

Felsefi muhakeme becerisi; felsefi problemleri anlama, felsefi düşünce ve argümanları değerlendirme, yorumlama ve felsefi metin inceleme olmak üzere dört bileşenden oluşur. Felsefi problemleri anlama bütünlük becerisi; merak, eleştirel tavır ve analitik bakma eğilimiyle düşünce tarihindeki felsefi soru ve problemlerin ortaya çıkış sebeplerini açıklar. Felsefi soru ve problemlerin gündelik yaşamla ilişkilendirerek varlığın ve yaşamın bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesini sağlar. Felsefi düşünce ve argümanları değerlendirme bütünlük becerisi; sistematik olma, analitik bakma, odaklanma, açık fikirlilik, eleştirel tavır, güven ve kararlılık eğilimiyle felsefi düşünce ve argümanları soru ve problemler çerçevesinde ifade ederek bu düşünce ve argümanların mantıksal alt yapısını ve felsefi geçerliliğini incelemeyi gerektirir. Aynı zamanda felsefi düşünce ve argümanların düşünce tarihi gelişimi ve filozofların düşünceleri içerisindeki yeri ve önemini ifade edebilmeyi içerir. Yorumlama bütünlük

becerisi; sistematik olma, odaklanma, kararlılık, özgüven ve açık fikirlilik eğilimiyle kendisine sunulan felsefi dönem, konu, düşünür ya da kavramı, bağlamdan kopmadan kendi ifadeleriyle yeniden ifade edebilmeyi gerektirir. Felsefi metin inceleme bütünlük becerisi; sistematik olma, merak, eleştirel tavır eğilimiyle felsefi metinde geçen felsefi kavram, soru ve problemleri, savunulan düşünce ve argümanları tespit ederek felsefi metni dil, mantıksal geçerlilik ve tutarlılık bakımından değerlendirmeyi gerektirir (Doğan vd., 2022).

Felsefi muhakeme becerisinin bütünlük becerilerini ölçmeye yönelik olarak <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> sitesinde; Felsefe 10 Çalışma Defteri 3. sayı 15. sayfasında “Düşünce Deneyleri”, 8. sayı 22. sayfasında “İthaka”, 8. sayı 14. sayfasında “İyilikle Huy Güzelliği Üstüne”, Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı 46. sayfasında “İddia Ediyorum”, Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 69. sayfasında “Kendine Yabancılaşmak” adlı etkinlikler yer almaktadır.

Felsefe 10 Çalışma Defteri 3. sayı 15. sayfasındaki “Düşünce Deneyleri” etkinliğinde öğrencilerin metinde sözü edilen felsefi soru ve problemleri tespit etmesi ve bu şekilde felsefenin problem alanlarının farkına varması, felsefi problemleri varlığın ve yaşamın bütünlüğü içerisinde değerlendirmesi, kendi bakış açısıyla ifade edebilmesi hedeflenmiştir.

Şekil 4

Felsefi Düşünce Deneyleri

Düşünce Deneyleri

Düşünce deneyleri felsefede önemli problemlerin alanına girmemize ve fikir üretmemize olanak sağlayabilir. Düşünce deneyi, genellikle gerçekleştirilmesi fiziki olarak mümkün olmayan bir durumun tasvir edildiği kavramsal bir model olarak değerlendirilebilir. Düşünce deneylerinin tarihsel açıdan ilk örneklerini Archytas'ın evrenin sınırı konusundaki düşüncelerinde ve ardından Aristoteles'in yer kürenin şekli konusundaki argümanları içerisinde bulabiliriz. [Kaynak: Yardımcı, A. (2020). *Düşünce Deneylerinin Tarihsel Kökeni, Kavramın İlk Kullanımı ve Ernst Mach'ın Düşünce Deneyi. Sosyal Bilimlerde Güncel ve Tarihsel Tartışmalar: Alan Çalışmaları ve Analizleri*, 3,51-69. 03.12.2021 tarihinde <https://www.academia.edu/44536501> adresinden erişildi].

Aşağıda yer alan düşünce deneylerini okuyarak soruları cevaplayınız.

Theseus'un Gemisi

Theseus'un gemisi, savaş amacıyla kullanılan ahşap bir gemiydi. Zamanla, geminin bazı kısımlarının onarılması gerekiyordu. Çürümüş tahtalar, tam boyutlu bir tahta ile gerektiğinde değiştirildi. Sonunda, her orijinal tahtanın değiştirildiği bir noktaya ulaşıldı. 17. yüzyıl filozofu Thomas Hobbes bu düşünce deneyine bir ekleme daha yaparak, Theseus'un Gemisi'nden çürüyerek çıkan bütün ahşap parçaların tekrar bir araya getirilip bir başka gemi inşa edilebileceğini, yani ikinci bir Theseus'un Gemisi yapılabileceği düşüncesini ortaya attı.

1- Bu gemilere hâlâ Theseus'un Gemisi diyebilir miyiz?

.....

2- Değilse, hangi noktada Theseus'un Gemisi olmaktan çıktı?

.....

3- Kalıcı bir öz var mı? Eğer öyleyse, devam eden varoluş için ne gereklidir?

.....

Platon'un Mağara Alegoris

Platon, "Devlet" adlı eserinin yedinci kitabında bu konudan bahsetmektedir. Bu benzetmede insanlar bir mağarada başlarını sağa sola ya da geriye oynatamayacak şekilde zincirlenmiştir. Önlerindeki mağara duvarlarından başka bir yeri görememektedir. Arkalarında yanmakta olan bir ateş vardır, ateşin önünden ise ellerinde farklı biçimlerde cisimler taşıyan insanlar geçmektedir. Mağaradakiler, sadece duvara yansıyanları görmekte oldukları için tüm gerçekliği, duvara yansıyan gölgelerden ibaret sanmaktadırlar.

1- Gerçekliğin bileşenleri nelerdir?

.....

2- Gerçekten dünya benim algıladığımı, içinde bulunduğum dünya mı? Beceri temelli etkinlikte yer alan Truman Show filmiyle nasıl bağlantı kurarsınız?

.....

Felsefe 10 Çalışma Defteri 8. sayı 22. sayfasında yer alan “İthaka” etkinliğinde şiirin incelenmesi sağlanarak öğrencilere felsefi metin inceleme becerisi kazandırılması hedeflenmektedir. Bu beceriyi kazanan öğrencilerin metinde yer alan görüş ve argümanları belirleyebilmeleri, metni dil ve mantıksal tutarlılık açısından değerlendirebilmeleri ve felsefi bakış açısıyla yorumlayabilmeleri beklenmektedir.

Felsefe 10 Çalışma Defteri 8. sayı 14. sayfasındaki “İyilikle Huy Güzelliği Üstüne” etkinliğinde öğrencilerden, metinle ilgili açık uçlu sorulara cevap vermeleri beklenmektedir. Bu şekilde öğrencilerin felsefi bir düşünce ve argümanı değerlendirebilme ve felsefi bir metni analiz edebilme becerisi kazanmaları hedeflenmektedir.

Felsefe 11 Çalışma Defteri 8. sayı 19. sayfasındaki “İnsan” etkinliği ile felsefi görüş ve argümanları farklı bakış açılarıyla değerlendirmeleri ve kendi düşüncelerini ifade edebilmeleri sağlanarak öğrencilerin felsefi düşünce ve argümanları değerlendirebilme ve yorumlayabilme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Şekil 5

Felsefi Bir Görüş ve Argümanı Sorgulama

Beceri Temelli

Aşağıda Takiyettin Mengüşoğlu'nun "İnsan Felsefesi" adlı eserinden alınan bir metin verilmiştir. Metinde altı çizili olarak verilen yerlerin açıklamasını yan tarafa yazınız. Açıklamalarınızdan hareketle Mengüşoğlu'nun "insanı bir bütün olarak gören" düşüncesinin olanağını tartışınız. Tartışma sonuçlarınızı metnin yan tarafında boş bırakılan yere not ediniz.

İNSAN

İnsan hangi ırktan, hangi kültür çevresinden olursa olsun, nasıl bir kültür basamağı üzerinde bulunursa bulunsun; bu, insanın insan olarak kendisine özgü özelliklerini ortadan kaldırmaz. İmdi insan kültürü ister "sembolik formlar", isterse "polar karşıtlıklar" veya başka bir teori açısından açıklansın; bu, insanın varlık-yapısı, insanın kendisi için önemli değildir. İnsanın kendisi için, felsefi antropoloji için daha önemli olan insanda bütün insanlara has olan varlık ve eylem öğelerinin bulunduğunu göstermektedir.

Bilgi, yapip-etme, değer-duygusu, inanma, özgürlük, tarihsellik, mitos, sanat, dil ve benzerleri bu çeşit varlık ve eylem öğeleridir ve bunlar bütün insanlara hastırlar.

(...) İnsanın şurada şöyle, burada böyle yapip-etmesi önemli değildir; tersine insanın yapip-eden bir varlık olması önemlidir. Aynı şekilde bir insan grubunun Yahudi, birçok insan gruplarının Hristiyan, Müslüman, Budist veya başka herhangi bir inanca sahip olmaları önemli değildir. İnsan hangi kültür basamağı üzerinde bulunursa bulunsun, onun inanan bir varlık olması önemlidir. Bu inanmanın "objesi", tapınma şekli, çeşitli dinlerde, çeşitli insan gruplarında çok değişebilir hatta inanma şekilleri arasında birbiriyle bağdaşamayan farklar olabilir fakat gene de insan bir şeye inanmaktadır. Bu inanılan şey ne olursa olsun, gene de inanma ortadan kalkmaz.

Mitos, tarih, dil, sanat hakkında da aynı şey geçerlidir. İnsanlık dünyasında birçok mitosun yan yana bulunması önemli değil, önemli olan insanın mitoslar kurabilen bir varlık olmasıdır. Aynı şekilde bir ulusun jeopolitik durumu, biyolojik, kalıtsal özellikleri, manevi nitelikleri yüzünden şu veya bu şekildeki olaylarla karşılaşması, şu veya bu şekilde bir tarihsel akışa sahip olması önemli değildir.

Önemli olan insanın tarihsel bir varlık olması, üç boyutlu bir zaman içinde yaşaması ve bunu bilmesidir.

Takiyettin Mengüşoğlu "İnsan Felsefesi" adlı eserinden alıntılanmıştır.

Felsefe 10 Kavram Öğretimi Kitabı 46. sayfasındaki “İddia Ediyorum” etkinliğinde öğrencilerden, verilen iddia örneğine ilişkin bir argüman geliştirmeleri ve argüman geliştirmenin önemini gerekçelendirerek yazmaları istenmektedir. Bu etkinlikte öğrencilerin felsefi düşünce ve argümanları değerlendirebilme becerisi kazanmaları hedeflenmektedir.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 69. sayfasındaki “Kendine Yabancılaşmak” etkinliğinde, öğrencilerin felsefi bir görüşü tespit ederek tartışabilmeleri amaçlanmıştır. Bu etkinlik ile öğrencilerin felsefi bir metni inceleme, düşünce ve argümanları değerlendirme becerisi kazanmaları hedeflenmektedir.

Felsefi düşünce ortaya koyma becerisi, verilen bilgilerden hareketle mantıklı çıkarımlarda bulunma ve alternatif görüş üretme sürecidir. Bu süreç eleştirel düşünme, problem çözme, karar verme gibi üst düzey düşünme becerileriyle birlikte yaratıcılık, gerçeği arama, açık fikirlilik gibi entelektüel eğilimleri ve sosyal-duygusal öğrenme becerilerini gerektirir. Felsefi bir düşünceyi ortaya koyma becerisinin bileşenleri arasındaki felsefi metin yazma becerisi, aynı zamanda okuryazarlık becerisini de gerektirmektedir. Bir metni okurken veya yazarken asıl amaç, sorunu ya da sorunları açığa çıkarmaktır. Metni yorumlamak, metnin perspektifini ortaya çıkarmak demektir (Aktulum, 2009).

Felsefi düşünce ortaya koyma becerisinin bütünlük becerileri çözümlenme ile alana özgü bütünlük becerilerden felsefi argümantasyon oluşturma, özgün felsefi görüş sunma ve felsefi metin yazma becerileridir. Çözümlenme bütünlük becerisi; sistematik olma, analitik bakma, özgün düşünme, açık fikirlilik eğilimiyle felsefi bir dönem ya da konu üzerine yazılmış o dönem ya da konuyu temsil yeterliliğine sahip bir metinde ileri sürülen argümandaki iddia veri ve gerekçeleri tespit ederek argümanda destek, istisna ve niteleyiciler arasında benzerlik ve farklılıklar üzerinden ilişki kurmayı gerektirir. Felsefi argümantasyon oluşturma bütünlük becerisi; öz yeterlilik, açık fikirlilik, kararlılık, eleştirel tavır, analitik bakma ve sistematik olma eğilimiyle felsefi bir kavram ya da probleme dair kişisel görüş ve düşüncelerini ifade etmeyi, bu probleme dair iddiasını güçlendirecek kanıt önermelerini ve gerekçeleri belirtmeyi ve ulaştığı çıkarımları değerlendirmeyi gerektirir. Özgün felsefi görüş sunmayı bütünlük becerisinde; özgün düşünme ve yaratıcılık eğilimiyle felsefi soru ve problemlere, görüş ve argümanlara farklı bakış açılarıyla ve kendi bakış açısıyla değerlendirmeyi ve kendi düşüncesini ifade etmeyi aynı zamanda hazırladığı metni dil mantıksal tutarlılık ve geçerlilik açısından değerlendirmesini gerektirir (Doğan vd., 2022).

Felsefi düşünce ortaya koyma bütüncül becerilerini ölçmeye yönelik <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> sitesinde; Felsefe 10 Çalışma Defteri 8. Sayı, 18. sayfasında “Apriori ve Aposteriori Yargılar”, Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı’nın 73. sayfasında “Metin Aracılığıyla Felsefi Görüş Sorgulama”, 51. sayfasında “Argümantasyon Çalışması”, 10. sınıf Felsefe Ders Kitabı’nın 42. sayfasında “Uygulama Etkinliği”, (Ayaz Şahin, Koluvaçık, Uyanık, Avcı, 2018) adlı etkinlikler yer almaktadır.

Felsefe 10 Çalışma Defteri 8. Sayı, 18. sayfasında yer alan etkinlikte açık uçlu sorularla felsefi bir metni analiz etmeleri sağlanarak öğrencilerin özgün bir felsefi görüş sunma ve yazma için okuma yapma, felsefi bir metinde geçen kavram, düşünce ve argümanları tespit etme ve felsefi soru ve problemler karşısında kendi görüşünü ifade etme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Felsefe 11 Çalışma Defteri 6. sayı 18. sayfasındaki etkinlik ile öğrencilerin felsefi dönem ya da konu üzerine yazılmış, o dönem ya da konuyu temsil yeterliliğine sahip metinde ileri sürülen argüman, veri ve gerekçeleri tespit etmeleri, felsefi probleme ilişkin kendi görüş ve düşüncelerini ifade edebilmeleri sağlanarak öğrencilerin felsefi çözümleme ve argümantasyon becerisi kazanmaları hedeflenmektedir.

Şekil 6

Felsefi Çözümleme

Beceri Temelli

Aşağıda yer alan metni okuyarak soruları cevaplayınız.

Fransız İhtilali

Sanayi Devrimi

Locke

18. yüzyıl-19. yüzyıl felsefesi, geleneksel düşünceye karşı akli öne çıkaran bir felsefidir. 15-17. yüzyılda bilimin ilerlemesi ve onun temelinde gerçekleşen felsefi tartışmalar, insanı temele alan hümanist felsefe, bu bakış altında gelişen hukuk felsefesi ve sanattaki gelişmeler insan ve toplumu birçok açıdan etkilemiştir. Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı'nın altında bu gelişmeler yatmaktadır.

"Fransız İhtilali", sosyal yaşayıştaki eşitsizlik ve adaletsizlik, aydınlanmayla oluşan özgürlük düşüncesi sonucu mutlak monarşinin yıkılması ve cumhuriyet rejiminin kurulmasıyla oluşmuştur. Öte yandan İngiltere'de başlayan "Sanayi Devrimi", bilimsel ve teknolojik alandaki gelişmelerin ekonomik alana yansımaları sonucu oluşmuştur.

Bu iki büyük olaya 18. yüzyıl-19. yüzyıl filozof ve düşünürleri kayıtsız kalmamıştır. 15-17. yüzyıl düşünce ortamından da faydalanarak görüşleriyle bu dönem felsefesini oluşturmuşlardır.

17. yüzyılda Locke, insan özgürlüğünü temel alan liberal bir anlayış sergilemiştir. Ona göre insanlar doğal ortamda özgürce yaşamakta ve birine zarar veren zarara uğrayan kişi tarafından orantılı şekilde cezalandırılmaktaydı. Ancak bireysel olarak adaletin sağlanmasında sıkıntı olduğu için insanlar toplumsal düzene geçerek devleti kurdu. Haklarını devlete aktararak mutlu yaşamaya çalıştılar. Yasama, yürütme, yargı ayrımına da giden Locke; çoğulcu bir iradeyi benimsemiştir. 18. yüzyılda Montesquieu da güçler ayrılığı ilkesini savunur ve onu kuramsallaştırır. Devlet biçimlerini tanımlar. Kant ise insan hakları üzerine düşünceler üretmiş ve günümüz demokratik düzenin kurulmasında önemli katkılar sunmuştur.

Görüldüğü gibi 15-17. yüzyıl felsefesi her açıdan 18-19. yüzyılda yaşanan olayları ve dönemin felsefesini etkilemiştir.

- 1) 18-19. yüzyıldaki gelişmeler hangi alanlarda olmuştur?
.....
- 2) 15-17. yüzyıldaki bilimsel ve felsefi gelişmelerin 18-19. yüzyıla etkisi hakkında neler söylenebilir?
.....
- 3) Kant'ın "Akılını kullanma cesaretini göster." sözünün hümanizm ile ilişkisi nasıl açıklanabilir? Değerlendiriniz.
.....

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı'nın 73. sayfasında yer alan “Metin Aracılığı ile Felsefi Görüş Sorgulama” etkinliğinde öğrencilerin metinde geçen temel görüş ve argümanları bulmaları, bu argümanları sorgulayabilmeleri hedeflenmiştir. Bu etkinlikle öğrencilere felsefi düşünce ve argümanları soru ve problemler çerçevesinde ifade edebilme ve bu düşünce ve argümanları kendi bakış açısı ile irdeleyebilme becerisi kazandırılması hedeflenmiştir.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 51. sayfasındaki “Argümantasyon Çalışması” etkinliğinde verilen argümanlara katılıp katılmadıkları gerekçeleri ile istenmektedir. Öğrencilerin argümanların mantıksal yapısını sorgulamaları, felsefi geçerliliğe sahip olup olmadıklarını belirlemeleri, bu şekilde felsefi argümanları farklı bakış açılarıyla ve kendi bakış açısıyla değerlendirmeleri, felsefi konu ve problemler karşısında kendi düşüncelerini ifade edebilmeleri hedeflenmektedir.

Felsefe 11 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 11. sayfasındaki “Şiirde Varlık” etkinliği ile öğrencilerin felsefi bir soru karşısında, kendi düşüncelerini ifade edebilme ve konuya ilişkin özgün düşünceleri ile felsefi metin yazma becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Şekil 7

Felsefi Soruya Felsefi Metin Yazma

1. ÜNİTE > MÖ 6. YÜZYIL-MS 2. YÜZYIL FELSEFESİ		Kazanım: 11.1.2. MÖ 6. yüzyıl-MS 2. yüzyıl felsefesinin karakteristik özelliklerini açıklar. a) Filozofların ilk neden hakkındaki düşünceleri (Thales, Anaksimandros, Anaksimenes, Empedokles ve Demokritos) ve değişim düşüncesi (Lao Tse, Herakleitos ve Parmenides) ele alır.	
Alan Becerileri: Sorgulama			
Genel Beceriler: Eleştirel Düşünme Becerisi			
Etkinlik İsmi	ŞİİRDE VARLIK		20 dk.
Amacı	Herakleitos ve Parmenides'in varlık görüşlerini değerlendirebilme.		Grup

Yönerge Aşağıda Herakleitos ve Parmenides'in varlık görüşlerini ifade eden açıklamayı ve Martha Medeiros'a ait "Ağır Ölüm" adlı şiiri okuyup ilgili soruları cevaplayınız.

Değişim problemi Parmenides ve Herakleitos ile özdeş gibidir. Varlığın değişmezliğini ve değişimin sadece bir yanılgı olduğunu öne süren Parmenides, varlığın sadece akılla bilinebileceğini öne sürer. Buna karşın Herakleitos, değişimi varlığın özüne yerleştirdiği ve değişim olmaksızın varlığın da olamayacağını ifade ettiği hâlde doğadaki değişimin belirli bir düzen içinde olduğunu ve bunun da logos (akıl) olduğu noktasına ulaşır. Görüleceği üzere akla verilen önem ve doğaya yönelim açısından Parmenides ve Herakleitos gizli birer müttefik gibidirler. Bu iki müttefiki kendi düşüncesinde bir araya getirme ve tek bir sistemde sentezleme çabası ise ilk olarak Platon'da kendisini gösterecektir.

Ömer Faruk Arlı, "Bilgi-Varlık İlişkisi ve Değişim Problemi" adlı eserinden alıntılanmıştır.

Görsel 1.16: Martha Medeiros

AĞIR ÖLÜM

Ağır ağır ölür alışkanlığının kölesi olanlar,
Her gün aynı yoldan yürüyenler,
Yürüyüş biçimini hiç değiştirmeyenler,
...
Bilmedikleri şeyler hakkında soru sormayanlar,
Bildikleri şeyler hakkındaki soruları yanıtlamayanlar,
Deneyelim ve kaçınalım küçük dozdaki ölümlerden.

Martha Medeiros

1. Herakleitos ve Parmenides'in varlık söylemlerinin felsefeye olan katkılarını tartışınız. Tartışma sonuçlarınızı aşağıya yazınız.
2. Martha Medeiros'un "küçük dozdaki ölüm" ifadesini, felsefi düşünüş ve değişim fikriyle ilgili olarak yorumlayınız.

10. sınıf Felsefe Ders Kitabı 42. sayfasında yer alan uygulama etkinliğinde metinde ileri sürülen argümandaki iddia ve gerekçelerin tespit edilmesi istenmiş ve bu şekilde öğrencilerin bilgi okuryazarlığı becerisi kazanarak bilgiler arasındaki ilişkiyi ve farklı bakış açılarını değerlendirebilmesi hedeflenmiştir.

Şekil 8

Bilgi Okuryazarlığı

Uygulama

Aşağıda bir haber ve bu habere dair yapılan çeşitli yorumlara yer verilmiştir. Bunları okuyup verilen soruların cevaplayınız.

S. Hawking (Havking): “Küresel ısınma devam ederse Dünya’daki yaşam Venüs’teki gibi son bulabilir.”

Fizikçi Hawking, gazetelere yansıdığı üzere (7 Kasım 2017) böyle devam ederse küresel ısınmanın Dünya’da yaşamın sonunu getireceğini söyledi (Görsel 2.2). “İklim değişikliğinin olmadığını savunan biriyle karşılaştığında onlara Venüs’e gitmelerini salık verin (Görsel 2.1). Yolculuk masraflarını ben karşılanm.” dedi. S. Hawking’in argümanının dayanakları aşağıda verilmiştir.

- Venüs, Güneş’e en yakın ikinci gezegendir.
- Venüs’te dört milyar yıl öncesinde Dünya’dakine benzer bir yaşam vardı.
- Venüs’te sera gazlarının etkisiyle sıcaklık artmaya başladı.
- Zamanla Venüs’te yüzey ısı 460 °C’lere yükseldi ve rüzgârlar saatte 290 km hızla esmeye başladı.
- Dünya da Venüs’e benziyor.
- Dünya’da da sera gazlarının etkisi ve sıcaklık artıyor.
- Dünya da Venüs’ün kaderini paylaşacak ve 300-500 yıl içinde yaşanmayacak hâle gelecektir.

Görsel 2.1: Venüs

Görsel 2.2: Dünya

Bu haberlere binlerce yorum yapılmış bulunuyor. Bunlardan birkaçı şu şekildedir.

- ✓ Hawking çok meşgul, her gün yeni bir kuram geliştiriyor. Teoriler pratiğe pek uymuyor.
- ✓ Teoriler eksik veya hatalı olabilir. Ancak farklı teorilerin yardımıyla pek çok şeyi biliyor ve öngörülerde bulunabiliyoruz.
- ✓ Hawking, bir gün olacak diyor. 7,5 milyar yıl sonra da olabilir. Çok kaygılısanız takviminize bir yandan çentik atmaya başlayabilirsiniz.
- ✓ İyi bir iklim uzmanı olmak için bir lisans derecesine, dahası muhtemelen bir master derecesine, sonra da bir doktora ve “post doc” (doktora sonrası) eğitimine ve yıllarca süren çalışmalarla ihtiyaç vardır. Ancak iklim değişiklikleri için bir çaba göstermeyelim veya masraf yapmayalım görüşündeyseniz bunun için tek ihtiyacınız olan şey bir bilgisayar ve İnternet bağlantısıdır.
- ✓ Nükleer savaşlar yüzünden Dünya’daki hayatın bitmesi daha gerçekçi, daha büyük bir olasılık sayılır.
- ✓ Dünya’daki ısınmayı beklemeye gerek yok. Dünya’nın sonunu göçler getirecek, ısınma yüzünden olacakları zaten göremeyeceğiz.
- ✓ Dert etmeyin, bürokrat ve uzmanlar nasıl olsa bu sorunu çözecektir, siz işinize gücünüze bakın.

“Sosyoloji Öğretim Programı, öğrencilerin sosyolojik bir bakış açısı ile yaşadıkları toplumdan yola çıkarak, yaşadıkları toplumun millî ve manevi değerlerini özümseyen, kendi, yaşadığı toplum ve diğer toplumlarla ilgili nesnel değerlendirmeler yapabilen, farklı düşünce ve yeniliklere açık bireyler yetiştirmektir. Hazırlanan Sosyoloji Öğretim Programında öğrencilerin, günlük bakışın ötesine geçerek toplumsal ve kültürel ilişkilere analitik bakmalarını; toplumsal hayat hakkında eleştirel düşünmeyi ve sorgulamayı öğrenmelerini; bilgiye dayanan yapıcı çözüm anlayışını kazanarak sosyolojik sorunları analiz etmelerini; mevcut sosyolojik durumun geçmiş ile bağlantısını kurabilmelerini; içinde yaşanılan tarihî dönemin ve diğer insanların, toplumların ve kültürlerin bilincinde olarak korku ve zıtlasma yerine sağduyuyu ve hoşgörüyü hâkim kılmayı öğrenmelerini, karşılaştıkları sorunların bireysel mi, yapısal mı olduğunu fark etmelerini sağlayarak günlük yaşamda hak ve görevler dengesini kurabilmelerini amaçlanmıştır (MEB, 2009).”

Eleştirel sosyolojik düşünme becerisi, topluma sınırlandırılmamış bir perspektiften bakma imkânı sunar. Eleştirel sosyolojik perspektif; sosyal gerçekliğin ötesini görme, iç yüzünü anlama, görünenlerin ardına bakma ve bilinmeyenleri açığa çıkarma olarak anlaşılabilir (Gürsoy, 2021).

K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli (2022) çalışmasında sosyal bilimler alan becerileri altında yer alan eleştirel sosyolojik düşünme becerisi; çözümleme, sorgulama, sentezleme ve eleştirel düşünme alt bileşenlerinden oluşmaktadır. Çözümleme bütünlük becerisinde; sistematik olma, analitik bakma ve empati eğilimiyle öğrencinin sosyal yapıyı çözümlemesi, kendi kültürünü tanıması, kültürel farklılıkların bilincinde olması, sosyal yapı ve kültür unsurları arasındaki ilişkileri belirlemesi sağlanır. Sorgulama alt bileşeninde; merak, analitik bakma, eleştirel tavır, sistematik olma eğilimiyle sosyal yapı hakkında araştırma yaparak tarihsel süreçte toplumların değişimini sorgulaması sağlanır. Sentezleme bütünlük becerisinde; sistematik olma, özgün düşünme eğilimiyle toplumsal bir durumu oluşturan tarihsel arka plan sosyal yapı, kültür ve toplumsal süreçler arsında bütünsel ilişkiler kurarak sorgular ve özgün sonuçlar çıkarır. Eleştirel düşünme bütünlük becerisinde; bağımsızlık kararlılık, sorumluluk ve özgün düşünme eğilimiyle sosyal olay ve olguları çok yönlü değerlendirmesi ve farklı kültürleri anladığını gösteren küresel bir bakış açısı söylem ve davranış geliştirmesi beklenir (Doğan vd., 2022).

Eleştirel sosyolojik düşünme bütüncül becerilerini ölçmeye yönelik olarak <https://ogmmateryal.eba.gov.tr> sitesinde; Felsefe 10 Çalışma Defteri 7. sayı 18. sayfasında “Olan ve Olması Gereken”, Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı’nın 35. sayfasında “Felsefenin Rolü” adlı etkinlikler yer almaktadır.

Felsefe 10 Çalışma Defteri 7. sayı 18. sayfasındaki “Olan ve Olması Gereken” etkinliğinde öğrencilerin toplumsal durum olay ve olguları, olan ve olması gereken yönleriyle değerlendirmeleri ve kişisel görüşlerini yazmaları istenmektedir. Bu şekilde öğrencilerin sosyal yapıyı, sosyal olguları sorgulamaları ve çok yönlü değerlendirmeleri hedeflenmektedir.

Felsefe 11 Çalışma Defteri 5. sayı 12. sayfasındaki “ Sözleşme ve Devlet” etkinliği verilen metinden hareketle; felsefi bir konu, problem ve filozof hakkındaki düşüncelerini açık fikirlilikle değerlendirmeleri sağlanarak öğrencilerin felsefi derinlemesine düşünme ve sosyolojik eleştirel düşünme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Şekil 9

Felsefi Düşünme ve Eleştirel Düşünme Becerisi

Açık Uçlu Sorular

Aşağıda yer alan metni okuyarak soruları cevaplayınız.

SÖZLEŞME VE DEVLET

İnsanlar doğuştan eşittir. Doğa, insanları, bedensel ve zihinsel yetenekler bakımından öyle eşit yaratmıştır ki, bazen bir başkasına göre bedence çok daha güçlü veya daha çabuk düşünebilen birisi bulunsa bile, her şey göz önüne alındığında, iki insan arasındaki fark, bunlardan birinin diğerinde bulunmayan bir üstünlüğe sahip olduğunu iddia etmesine yetecek kadar fazla değildir. Eşitlikten güvensizlik doğar. Güvensizlikten savaş doğar. Devlet olmadıkça, herkes herkese karşı daima savaş halindedir.

(...)

Devletin amacı bireysel güvenliktir. (...) Özgürlüğü ve başkalarına egemen olmayı seven insanların, devletler halinde yaşarken kendilerini tabi kıldıkları kısıtlamanın nihai nedeni, amacı veya hedefi, kendilerini korumak ve böylece daha mutlu bir hayat sürmek; (...) o berbat savaş durumundan kurtulmaktır.

(...)

İnsanları yabancıların saldırılarından ve birbirlerinin zararlarından koruyabilecek ve böylece kendi emekleriyle ve yeryüzünün meyveleriyle kendilerini besleyebilmelerini ve mutluluk içinde yaşayabilmelerini sağlayabilecek böylesi bir genel gücü kurmanın tek yolu; bütün kudret ve güçlerini, tek bir kişiye veya hepsinin iradesini onların çoğluğu ile tek bir iradeye indirgeyecek bir heyete devretmeleridir.

(...)

Bu onaylamak veya rıza göstermekten öte bir şeydir; herkes herkese, senin de hakkını ona bırakan ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılan şartıyla, kendimi yönetme hakkını bu kişiye veya bu heyete bırakıyorum demişçesine, herkesin herkesle yaptığı bir ahit yoluyla, hepsinin bir ve aynı kişilikte gerçekten birleşmeleridir. Bu yapıldığında, tek bir kişilik halinde birleşmiş olan topluluk, bir devlet olarak adlandırılır.

T.Hobbes'un Leviathan adlı eserinden derlenmiştir.

- Sizde insanlar doğuştan eşit olabilir mi? Siz insanların eşit olmasının tek tek insanlar için bir avantaj mı dezavantaj mı olduğunu düşünüyorsunuz? Bu durumun sonuçları neler olabilir?**
.....
.....
- Eşitsizliğin güvensizliği doğuracağı fikrine katılıyor musunuz? Birbirinden bir fazlalığı ya da noksanlığı olmayan insanlar arasında neden ve hangi koşulda anlaşmazlık çıkabilir?**
.....
.....
- Herkesin eşit olduğu doğa durumunda uzlaşamayıp savaş halinde olan insanların, güvenliklerini sağlamak amacıyla haklarını devredeceği bir sözleşme yapma konusunda uzlaşabilmeleri nasıl mümkün olabilir? Yorumlayınız.**
.....
.....
- Metinde geçen "senin de hakkını ona bırakan ve onu bütün eylemlerinde aynı şekilde yetkili kılan şartıyla" ifadesiyle vurgulanmak istenen düşünce nedir? Sözleşmenin yapılması için böyle bir şartın söz konusu olmasına ne sebep olmuş olabilir?**
.....
.....

Felsefe 11 Çalışma Defteri 2. sayı 13. sayfadaki “İnsanın Toplumsallaşma ve Yardımlaşma İhtiyacı Hakkında” etkinliğinde açık uçlu sorularla, öğrencilerin eleştirel bir tavırla toplumsal bir olgu ile ilgili bakış açısını değerlendirmeleri ve kendi bakış açılarını ifade edebilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

Felsefe 10 Beceri Temelli Etkinlik Kitabı 35. sayfasındaki “Felsefenin Rolü” etkinliğinde öğrencilerin güncel bir sorundan hareketle felsefenin toplumsal ve bireysel rolünü değerlendirebilmeleri amaçlanmış, yaşanan toplumsal bir sorunun yaşama etkilerini yorumlamaları istenmiştir. Bu şekilde öğrencilerin sosyal durum, olay ve olguların eleştirel bir bakış açısı ile analiz etme ve sentezleme becerisi kazanmaları hedeflenmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Ortaöğretimde felsefe derslerinin amacına ne kadar uygun olduğu, önemli problem alanlarından biridir. Öğretmen yeterlilikleri, müfredatın yoğunluğu, yüksek öğretim kurumuna geçiş sınavındaki soru sayısı ve ağırlığı gibi etmenler derse olan ilgiyi azaltmaktadır. Oysa felsefe geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki ilişkiyi anlamada; sosyal, etik, dinsel, etnik hoşgörüyü sağlamak için bir diyalog yeteneği kazandırmada; günlük dili ve bilimin, siyasetin, eğitimin, medyanın dilini eleştirel çözümlemede; insanlık için temel olan soruları sormada ve sosyo-politik yapı içinde ve “bilgi”nin labirentleri arasında bir yol bulmada yardımcıdır. Çünkü, felsefe, eğitimde özgür insanı amaçlar.” (Akdağ, 2002).

Kotnik ise (akt. Akdağ, 2002), felsefe öğretimine dayanan bir deneyimin boyutlarını şöyle belirtmektedir: (i) Temel kavramları sorgulamak, (ii) Öngörü ve anlama yeteneği kazanmak, (iii) Kişisel deneyim ve özgüven. Bu açıdan bakıldığında kavram becerisi, anlama ve eleştirel bakışın önemli olduğu görülmektedir. Alkın-Şahin ve Tunca (2015)’ya göre de eleştirel düşünen bireyler yetiştirilmesi için felsefenin kural ve kaygıları tanınmalı, felsefi yöntemlere başvurulmalı, felsefi tutuma ilişkin farkındalık yaratılmalıdır. Bu farkındalığın eğitim- öğretim ortamlarına nitelikli bir şekilde taşınması ise son derece önem taşımaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Felsefe Dersi Öğretim Programında (2018) felsefe dersinin amaçlarına şu şekilde değinilmektedir: “Felsefe insanın, varlığın, evrenin, hayatın neliği ve anlamı, değerler sorunu, bilginin güvenilirliği, egemenliğin kaynağı, sanatın amacı ve değeri gibi konulardaki temel sorular hakkında sorgulayıcı eleştirel, yaratıcı ve bütüncül düşünmeyi içerir. Sorgulama yapabilen, farklı fikirlere saygı duyan, tartışma kültürü edinen, özgün, bağımsız, eleştirel ve mantıklı düşünme ile yorumlama yeteneğine sahip, insan düşüncesindeki değişim ve gelişimin farkında olan bireyler yetiştirilmesinde ve bu nitelikleri taşıyan bireylerden meydana gelen

bir toplum oluşturulmasında felsefe eğitimi ve öğretiminin önemli bir yeri vardır. Felsefe dersi öğretim programı ile öğrencilerin; insan, bilgi ve yaşanan dünya ile ilgili sorular sormalarını, sorulara ilişkin düşünme ve akıl yürütmeye dayalı cevaplar arayarak oluşturdukları düşüncelerini sözlü ve yazılı bir şekilde ifade edip, tutarlı, temellendirilmiş ve güncel hayatla ilişkilendirilmiş bir şekilde düşüncelerini sağlamak ve felsefenin temel alanları ile soruları hakkında edinilecek bilgilerden hareketle, düşünce tarihi örnekleri üzerinden felsefi düşünceye, tarihsel ve bütüncül bir bakış açısı geliştirmeleri amaçlanmaktadır.” (MEB, 2018) denmektedir. Yine aynı programda alana özgü beceriler olarak felsefi kavram ve bilgi edinimi, akıl yürütme, sorgulama, argümantasyon, analitik düşünme, eleştirel düşünme, ifade ve yazma becerisi, felsefi okuryazarlık ve özgün fikirler üretme yer almaktadır.

Felsefe öğretim programında yer alan becerilerinin “K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli” kılavuzunda bütünlük beceriler ve üst düzey düşünme becerileri ve sosyal bilimler alan becerileri ile örtüştüğü görülmektedir. Sosyal bilimler alan becerinde öğrencilere bilgilerin ezberletilmesi yoluna gidilmeden bilgiye ulaşma yollarının, öğrenme stratejilerinin kazandırılması, çok yönlü bakış açıları olduğunun fark ettirilmesi, farklı görüşlere hoşgörü ile yaklaşmalarının sağlanması ve kendi görüşlerini oluşturabilmeleri için ihtiyaç duyacakları becerilerin edindirilmesi amaçlanmıştır. Bu becerileri ölçmeye yönelik Millî Eğitim Bakanlığı kaynakları incelendiğinde aşağıda yer alan etkinliklere yer verildiği görülmektedir:

- Mantıksal muhakeme, eleştirel düşünme, felsefi muhakeme ve tartışma becerisine yönelik Beceri Temelli Etkinlik Kitapları,
- Bilgi okuryazarlığı ve eleştirel düşünme becerilerine yönelik Kavram Öğretimi Kitabı,
- Felsefi sorgulama becerisi ve eleştirel sosyolojik düşünme becerisine yönelik özellikle nitelikli açık uçlu soruların yer aldığı Çalışma Defterleri,
- Felsefi düşünce ortaya koyma bütünlük becerisine yönelik Felsefe 10 ve 11 ders kitapları.

Bu kaynaklarda yer alan üst düzey bilişsel becerileri ölçmeye dönük açık uçlu sorular, filozofların özgün metinlerine yönelik felsefi metin analizi yaptırılması, felsefi argümantasyon becerisine yönelik etkinliklere yer verilmesi öğrencilerin belirtilen becerileri kazanmaları açısından etkili bulunmuştur.

“K12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli” kılavuzunda, bilgileri bağlamında kullanan, değiştiren, dönüştüren ve ileride de geliştiren bireyler yetiştirilmesine böylece 21. yüzyıl için eleştirel düşünme becerileri ve bilgiyi kullanma

biçimleriyle güçlü ve demokratik bir toplumun parçası olma yolunda öğrenenlerin desteklenmesine vurgu yapılmaktadır. Bu amacın gerçekleşmesinde felsefe dersi ve dersin hedeflediği beceriler oldukça avantajlı içeriklere sahiptir. Bakanlık tarafından hazırlanan kaynakların bu becerileri desteklediği görülmektedir. Bu kaynakların ogmamateryal.eba.gov.tr. dijital platformunda yer almasının öğrencilerin ilgisini çekeceği düşünülmektedir. Ayrıca bu kaynaklara çevrim içi ve çevrim dışı olarak ulaşabilmesinin öğrenci ve öğretmenleri sözü edilen becerileri pekiştirmeleri konusunda da destekleyeceği söylenebilir.

Kaynakça

- Acar-Erdol, T. (2020). 11. sınıf felsefe ders kitabında yer alan soruların üst düzey düşünme becerileri açısından incelenmesi. *Turkish Journal of Education*, 9 (3), 222-245. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/986433>
- Acar, Esin. (2013). İlköğretim düzeyinde matematik yeterliliği için gerekli dört temel prensipten birisi “tersine çevirme prensibi” nedir? neden önemlidir? stratejileri nelerdir?. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (30). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/baunsobed/issue/50175/645681>
- Akdağ, B. (2002). Ortaöğretimdeki felsefe derslerinin etkililiğinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 11-28. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruaebd/issue/371/2534>
- Akkuş-Çakır, N. ve Senemoğlu, N. (2016). Yükseköğretimde analitik düşünme becerileri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, (24) (3), 1487-1502. <https://dergipark.org.tr/en/pub/kefdergi/issue/22607/241640>
- Aktulum, K. (2009). Felsefi metin okuma ve yazma yöntemleri ders notları. *Art-e Sanat Dergisi*, (2) (3), 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/193308>
- Alkın-Şahin, S. ve Tunca, N. (2015). Felsefe ve eleştirel düşünme. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5) (2), 192-206. <https://dergipark.org.tr/en/pub/trkefd/issue/21482/230232>
- Ayaz-Şahin, A., Koluvaçık, H. S., Uyanık, M., Avcı, S.S. (2018). *Ortaöğretim felsefe 10 ders kitabı*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Başerer, D. (2017). Bir düşünme türü olarak mantıksal düşünme. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (41), 433-442. https://asosjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=34319

- Başerer, D., ve Duman, E. Z. (2019). Felsefi süreç içinde düşünme olgusu. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 9 (2), 379-395. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/910488>
- Cansoy, Ramazan. (2018). Uluslararası çerçevelere göre 21.yüzyıl becerileri ve eğitim sisteminde kazandırılması. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (7) (4), 3112- 3134. <https://doi.org/10.15869/itobiad.494286>
- Cüceloğlu, D. (2008). *Korku kültürü*, Remzi Kitabevi.
- Çiftci, S., Sağlam A.,ve Yayla., A. (2021). 21. yüzyıl becerileri bağlamında öğrenci, öğretmen ve eğitim ortamları. *Rumelide Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (24), 718-734. 10.29000/rumelide.995863
- Dilekçi, A.(2022). Türkçe öğretmenlerinin dil becerileri ile ilgili uygulamaları ve yeterlikleri. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (54), 1016-1029. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1104084>
- Doğan, Y., Kabapınar, Y., Zaman, S., Duman, E.Z. (2022). (Ed. Aşkar, P., Topçu, H. İ., Altun, A., Cırık, İ., Kandırmaz, M.) *Sosyal Bilimler Alan Becerileri. K12 Beceriler Çerçevesi Türkiye Bütüncül Modeli I* (s 156-243). Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Gürsoy, M. (2021). Sosyolojide eleştirel düşünme: sosyoloji öğrencilerinin eleştirel sosyolojik düşünme beceri düzeyleri üzerine bir değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (10) (2), 1353-1368. <https://doi.org/10.33206/mjss.748449>
- İbicioğlu, H. (1998). Kavramsal beceri ve yaratıcı liderlik, *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, (4) (1), 283-298. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yonveek/issue/13672/165403>
- Karacan- Özdemir N., ve Bacanlı, F.(2020). Sosyal duygusal öğrenme becerileri ve kariyer gelişimi: öğretmen ve psikolojik danışman rolleri. *Millî Eğitim Dergisi*, (49) (226), 323-344. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milliegitim/issue/54184/732975>
- Karademir, E., Sarıkahya, E., ve Altunsoy, K. (2017). Fen bilimleri öğretmenlerinin beceri kavramına yönelik algıları: bir olgubilim çalışması. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (4) (1), 53-71. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.330740>
- Özgenel, M., ve Çetin,M. (2017). Marmara yaratıcı düşünme eğilimleri ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Marmara Üniversitesi Atatürk*

Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi,(46), 115-116. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/341001>

Tunç, İ.A.(2017). Çocuklarla felsefe. *Çocuk ve Medeniyet*, (2),(4),71-90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1335717>

TDK (2022, 23 Mayıs). <https://sozluk.gov.tr/>

MEB (2018). Ortaöğretim felsefe dersi (10 ve 11. sınıflar) öğretim programı. MEB Yayınevi.

MEB (2018) Ortaöğretim matematik dersi öğretim programı. MEB Yayınevi.

MEB (2009), Ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programı. MEB Yayınevi.

<https://ogmmateryal.eba.gov.tr>. 2.5.2023 tarihli erişim sağlanmıştır.